

λέξη

λέξη, η, ουσ. [*<αρχ. λέξις <λέγω>, η λέξη· ως επιφών. λέξη!* (συμβουλευτικά ή απειλητικά) μην πεις τίποτα, σιωπή(!): «ό,τι δεις κι ό,τι ακούσεις, εσύ λέξη!»]. Συνών. *άχνα!* / *κιχ!* / *μιλιά!* / *τσιμουδιά(!)*. Υποκορ. **λεξούλα, η** (βλ. λ.). (Ακολουθούν 42 φρ.)·

- *αρπάζεται απ' τις λέξεις*, βλ. φρ. *πάνεται απ' τις λέξεις*·

- *δε βγάζω λέξη, α.* δε λέω τίποτα, σωπαίνω: «όταν μιλάει κάποιος που ξέρει πιο πολλά από μένα, τον ακούω προσεκτικά και δε βγάζω λέξη». Συνών. *δε βγάζω άχνα (α)* / *δε βγάζω κιχ (α)* / *δε βγάζω μιλιά (α)* / *δε βγάζω τσιμουδιά (α)*. **β.** δεν μπορώ να κατανοήσω το παραμικρό από κάποιο λογοτεχνικό ή άλλο κείμενο είτε γιατί είναι κακογραμμένο είτε γιατί διατυπώνονται δύσκολα ή άγνωστα νοήματα για μένα: «διαβάζω το τάδε βιβλίο και θα το παρατήσω στη μέση, γιατί δε βγάζω λέξη». **γ.** δεν μπορώ να διαβάσω ούτε λέξη από ένα κακογραμμένο χειρόγραφο κείμενο: «μου 'στειλε ένα σημείωμα, αλλά δε βγάζω λέξη, γιατί έχει κάτι γράμματα σαν ψείρες». **δ.** δεν μπορώ να καταλάβω το παραμικρό από αυτά που μου λέει κάποιος: «μου μιλάει κουλουριάρικα και δε βγάζω λέξη απ' αυτά που μου λέει»·

- *δε βγάζω λέξη απ' τα χείλη μου*, βλ. φρ. *δε λέω λέξη*·

- *δε βγάζω λέξη απ' το στόμα μου*, βλ. φρ. *δε λέω λέξη*·

- *δε θα βγάλεις λέξη*, (συμβουλευτικά ή απειλητικά) δε θα πεις απολύτως τίποτα: «ό,τι και να σε ρωτήσουν, δε θα βγάλεις λέξη». Συνών. *δε θα βγάλεις άχνα* / *δε θα βγάλεις κιχ* / *δε θα βγάλεις μιλιά* / *δε θα βγάλεις τσιμουδιά*·

- *δε θα πεις λέξη*, βλ. φρ. *δε θα βγάλεις λέξη*·

- *δε θέλω λέξη*, δε θέλω να ακουστεί τίποτα, ιδίως παράπονο, αντίρρηση, αμφιβολία, είμαι αποφασισμένος να κάνω αυτό που εγώ νομίζω σωστό και να το επιβάλλω και στους άλλους: «θα δουλέψεις σύμφωνα με τις υποδείξεις μου και δε θέλω λέξη || θα σηκωθείς αμέσως τώρα και θα τρέξεις να μου φέρεις αυτό που σου ζήτησα, και δε θέλω λέξη». Συνών. *δε θέλω κουβέντα* / *δε θέλω μιλιά*·

- *δε λέω λέξη*, δε λέω τίποτα, σωπαίνω: «όσο και να με μαλώνει ο πατέρας μου, δε λέω λέξη»·

- *δε σταυρώνω λέξη*, δεν προλαβαίνω να πω τίποτα, δεν έχω τη δυνατότητα να πω τίποτα: «όταν αρχίζει να μιλάει ο τάδε, το στόμα του βγάζει φωτιές και δε σταυρώνω λέξη»·

- *δεν έβγαλε λέξη*, βλ. φρ. *δεν είπε λέξη*·

- *δεν είπε λέξη*, δε μίλησε καθόλου, δεν αποκάλυψε το παραμικρό από κάτι που έπρεπε να μείνει κρυφό: «όσο κι αν τον πίεσαν στην Ασφάλεια ν' αποκαλύψει τι ήξερε για τη ληστεία, αυτός δεν είπε λέξη»·

- *δεν καταλαβαίνω λέξη*, βλ. φρ. *δε βγάζω λέξη*·

- *δεν είπα ακόμη την τελευταία λέξη*, (απειλητικά) δεν ενήργησα ακόμη αποφασιστικά, δεν κοινοποίησα ακόμη την τελική μου κρίση: «μπορεί τώρα να χαίρεται που με ξεγέλασε, αλλά δεν είπα ακόμη την τελευταία λέξη»·

- *δεν ξέρω λέξη, α.* είμαι εντελώς άσχετος με κάποια ξένη γλώσσα: «θα συναντηθώ με κάποιον Ιταλό για μια δουλειά και δεν ξέρω τι να κάνω, γιατί δεν ξέρω λέξη». **β.** (για μαθητές) είμαι εντελώς αδιάβαστος: «την άλλη ώρα έχουμε Γεωγραφία και δεν ξέρω λέξη»·

- *δεν παίρνεις λέξη απ' τα χείλη του*, βλ. φρ. *δεν παίρνεις λέξη απ' το στόμα του*·

- *δεν παίρνεις λέξη απ' το στόμα του*, δεν πρόκειται να τον κάνεις να μιλήσει, ιδίως να αποκαλύψει κάποιο μυστικό που του το εμπιστεύτηκε κάποιος: «ό,τι και να του τάξεις, άμα δε θέλει, δεν παίρνεις λέξη απ' το στόμα

του»·

- *δεν πιστεύω λέξη*, θεωρώ αυτά που λέει κάποιος πέρα για πέρα ψέμα: «μην συνεχίσεις άλλο, γιατί δεν πιστεύω λέξη απ' αυτά που μου λες»·

- *δεν του παίρνεις λέξη*, βλ. φρ. *δεν παίρνεις λέξη απ' το στόμα του*·

- *είπαμε δυο λέξεις*, **α.** συζητήσαμε πολύ σύντομα: «είχαμε καιρό να συναντηθούμε κι είπαμε γενικά δυο λέξεις». **β.** κάναμε μια βιαστική, μια πρόχειρη αναφορά πάνω σε ένα θέμα: «είπαμε δυο λέξεις για το γνωστό θέμα, αλλά θα ξανασυναντηθούμε για να το κουβεντιάσουμε με λεπτομέρειες»·

- *είπαν δυο λέξεις παραπάνω*, βλ. φρ. *είπαν δυο λόγια παραπάνω*, λ. λόγος·

- *είπε τη μαγική λέξη*, *είπε σε παρακαλώ*: «αν δεν πεις τη μαγική λέξη, δε θα σε βοηθήσω». Από το ότι όλο και περισσότερο οι άνθρωποι φέρονται με αγενή ή με αυταρχικό τρόπο·

- *έχει την τελευταία λέξη*, βλ. συνηθέστ. *έχει τον τελευταίο λόγο*·

- *η τελευταία λέξη*, η τελική κρίση, η τελική απόφαση σε ένα ζήτημα, σε μια υπόθεση: «απ' την τελευταία λέξη του διευθυντή θα καταλάβουμε αν θα συνεχιστεί η δουλειά ή όχι»·

- *η τελευταία λέξη της μόδας*, η πιο πρόσφατη, η πιο σύγχρονη μόδα ή νοοτροπία: «ήταν ντυμένος με την τελευταία λέξη της μόδας || τα οικογενειακά πάρτι είναι η τελευταία λέξη της μόδας»·

- *θα σου πω δυο λέξεις*, βλ. φρ. *θα σου πω δυο λόγια*, λ. λόγος·

- *θέλει να 'χει πάντα την τελευταία λέξη*, βλ. φρ. *θέλει να 'χει πάντα τον τελευταίο λόγο*, λ. λόγος·

- *κατά λέξη*, (ιδίως για μετάφραση) με απόλυτη πίστη στο πρωτότυπο, ακολουθώντας πιστά το πρωτότυπο: «τα εμπορικά κείμενα, πρέπει να μεταφράζονται κατά λέξη»· βλ. και φρ. *λέξη προς λέξη*·

- *λέει την τελευταία λέξη*, βλ. φρ. *λέει τον τελευταίο λόγο*·

- *λέξη προς λέξη*, **α.** με την παραμικρή λεπτομέρεια, ακριβώς όπως έγινε ή ειπώθηκε κάτι και χωρίς να παραληφθεί τίποτα: «ήρθε ο τάδε και μου είπε λέξη προς λέξη τι ψευτιές κάθεσαι και διαδίδεις για μένα». **β.** πολύ προσεκτικά: «διάβασα το γράμμα σου λέξη προς λέξη πριν πάρω την απόφασή μου || διόρθωσα το κείμενό σου λέξη προς λέξη»· βλ. και φρ. *κατά λέξη*·

- *λέξη κλειδί*, που αποκωδικοποιεί κωδικοποιημένη φράση ή κείμενο ή που διαλευκαίνει μπερδεμένη ή περίπλοκη υπόθεση: «η λέξη κλειδί στο κωδικοποιημένο σήμα που πήραμε ήταν η τάδε»·

- *με δυο λέξεις*, βλ. φρ. *με δυο λόγια*, λ. λόγος·

- *με μια λέξη*, βλ. φρ. *με δυο λέξεις*·

- *με όλη τη σημασία της λέξης*, βλ. λ. [σημασία](#)·

- *μη βγάλεις λέξη!* ή *να μην βγάλεις λέξη!* να μην πεις τίποτα, να σιωπήσεις: «ό,τι και ν' ακούσεις, ό,τι και να δεις, μη βγάλεις λέξη»· βλ. φρ. *δε θέλω λέξη*·

- *μην ακούσω λέξη!* ή *να μην ακούσω λέξη!* βλ. λ. *δε θέλω λέξη*·

- *μην πεις λέξη!* ή *να μην πεις λέξη!* βλ. φρ. *δε θέλω λέξη*·

- *παίζω με τις λέξεις*, δίνω ηθελημένα άλλο νόημα στις λέξεις από αυτό που έχουν, μόνο και μόνο για να κάνω

καλαμπούρι, για να κάνω λογοπαίγνιο ή χρησιμοποιώ λέξεις με διαφορεόμενο νόημα, με διπλή σημασία για να μη διατυπώσω κάτι με σαφήνεια: «θέλω να μιλήσεις καθαρά και να πάψεις επιτέλους να παίζεις με τις λέξεις»·

- πες του δυο λέξεις! βλ. φρ. πες του δυο λόγια! λ. λόγος·

- πες του καμιά λέξη! βλ. φρ. πες του καμιά κουβέντα! λ. κουβέντα·

- πιάνεται απ' τις λέξεις, ερμηνεύει τα όσα λέει ή γράφει κάποιος με τη σημασία των λέξεων που του συμφέρει, ή εκνευρίζεται από την κυριολεξία κάποιου: «πρόσεχε τι υπόσχεσαι και τι λες, όταν κάνεις κουβέντα μ' αυτόν τον άνθρωπο, γιατί πιάνεται απ' τις λέξεις || πρέπει να είσαι προσεκτικός, όταν μιλάς μαζί του, γιατί πιάνεται απ' τις λέξεις και μπορεί να σου δημιουργήσει πρόβλημα»·

- συμφωνώ στις λέξεις (με κάποιον), βλ. φρ. συμφωνώ στα λόγια (με κάποιον), λ. λόγος·

- τρώει τις λέξεις, δεν προφέρει ολόκληρες τις λέξεις, παραλείπει συλλαβές: «όταν βιάζεται να πει κάτι, θα παρατηρήσεις πως τρώει τις λέξεις»·

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας